

Lódingom?

*„Csinom Palkó, csinom Jankó,
csontos karabéloom.
Szép selymes lódingom,
dali pár pisztolom.”*

Nézzük, mi az a lóding? A XIX. századi szótárakban (Cz-F, Ballagi):

lóding: 1. lőportartó tok, puskatöltés-tartó
2. puskába való töltés/töltény
3. karabély szíja
lóding-pénz: csósznek, pásztornak, puskaporra adott pénz.

Nos, sem egy tok, sem egy szíj, sem a puska nem selymes és nem is szép. Az a gyanúnk, hogy a versben a lóding eredetileg ló és még valami lehetett. A ló igen fontos jószág volt a korabeli vitézek számára, s a ló selymes is, szép is. Felvetésemre más kutatók ellenvetették, hogy a lóding bőrből készült lőporzacskót jelenthetett és a finomabb bőrre mondható, hogy selymes. Azonban, mint láttuk Cz-F idejében a lódingnak nem volt *lőporzacskó* jelentése. Márpedig Cz-F-ék jóval közelebb éltek a kuruckorhoz.

Végezzünk még egy kis oknyomozást. A Révai lexikonban ezt találjuk a *Lőfegyverek* cikkben:

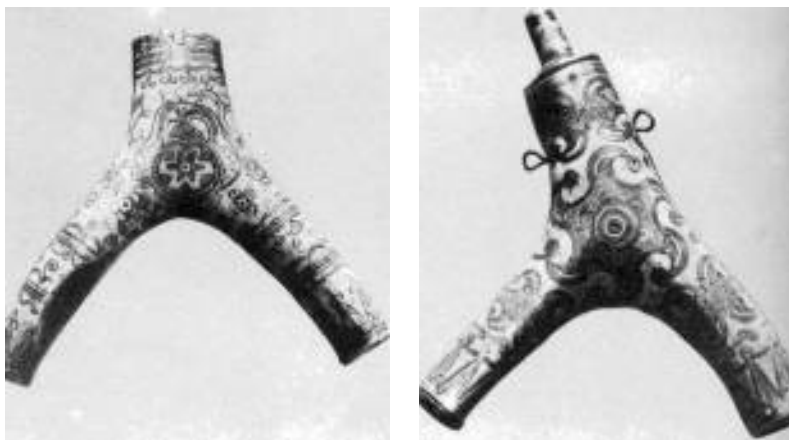
„A legközelebbi lényeges újítást a hátultöltés lehetővé tétele jelzi. E kérdés megoldása, bár azon már a XV. sz. óta folytonosan fáradoztak, csak a XIX. sz. elején sikerült;”

Ebből egyértelműen következik, hogy a kuruckorban elöltöltős fegyverek voltak.

A Pallas Nagylexikon *Lőporszaru* cikkében:

„A régebben használt elültöltő fegyverekhez szükséges lőportartó, melyet ökor-, bivalyszarvból vagy szarvasagancsból készítettek; az utóbbiak oldalait címerekkel, feliratokkal és vadászképek kifaragásával díszítették.”

Ebből az jön, hogy az elöltöltős fegyvereket lőportokokból töltötték.

Lőporszaruk vésett diszítéssel. Szeged, Móra Ferenc Múzeum.

Megvan ennek az oka is! Az előltöltős fegyverekhez úgynevezett *fekete lőport* használtak. A fekete lőpor tulajdonsága, hogy igen kényes a nedvességre. (Ld. *Tartsd szárazon a puskaport!*) Már a legkisebb nedvesség is azt okozza, hogy nem robban fel a töltet. Nos, az összes bőrféleség átengedi a nedvességet. Még a krómtartalmú cserzőanyaggal kezelt bőrok (melyek cipőtalp, lőszerszám stb. készítésére használhatók) sem teljesen vízhatlanok. S ilyen kemény, merev bőrokból nem is lehet zacskót csinálni. (A bőroknak van még valamelyest saját nedvességtartalmuk is.)

A szarvasagancsból készített lőportok, lőporszaru nyilván nem engedi át a nedvességet. S kibírja az erősen, szorosan benyomott dugasz feszítő erejét is. (A képen is láthatóan, a nyitott végét bedugaszolták.) Ami azért szükséges, hogy még esőben se engedje be a nedvességet.

Manapság reneszánszát éli az előltöltős fegyverekkel való sportlövészet. Ezt ritkábban eredeti fegyverekkel, gyakrabban pontos, ma készített másolatokkal végzik. Ezek használati utasításaiban láthatjuk, hogy nyomatékkel figyelmeztetnek a puska csövének szárazzá tételére és a lőpor mennyiségének pontos adagolására. Nyilván a szarvasagancs-darabba pontosan olyan térfogatú üreget fúrtak, amely megszabja az egyszerre betöltendő puskaport. (A vadász- és hadi használatú kaliberek esetén ez 50-60 gramm.) Egyértelmű, hogy a lőport közvetlenül a lőporszaruból töltötték a puska csövébe. Végül az is nyilvánvaló, hogy e csontkemény szaranyag nem nevezhető selymesnek. S ez a perdöntő a kérdésben.

Azonban más megfontolások is a lóding ellen szólnak!

A vers minden versszakában a szótagszámok soronként 8–6–8–6. A „lódingos” versszakban a 8–6–6–6, azaz a harmadik sor sántít. Gyerekkoromban, mikor tanultuk, néhányan önkéntelenül ismétléssel vagy ikerítéssel kiegészítettük a csonka sort: "Szép selymes lódingom, dingom" vagy "Szép selymes lódingom, bingom".

Az ösztönös gyermeki ötlet adja a megfejtést! Nézzük meg az említett szótárakban a *bingó* jelentését:

<i>bingó</i>	helyről helyre vihető vagyont, jószág, ingóság; milyenek: házi bútorok, eszközök, szerszámok, ruhanémük, barmok stb.
--------------	--

Tehát *ingó-bingó* annyit tesz, mint ingó jószág.

A ló pontosan ingó jószág, ingó vagyona volt a kuruc vitéznek. Ráadásul a ló futásakor, vágójakor a lovas pontosan le-föl történő hintázó – ingó-bingó – mozgást végez, tehát ez igen kifejező költői kép is egyben: ingóm-bingóm = ingó, ringató jószágom, ingóságom.

Tehát eredetileg „Szép selymes ló, ingóm-bingóm” lehetett ez a sor.

Először az *ingóm-bingóm* ingom-bingom-ra változott. Majd ikerítéssel *dingom-bingom*-ra. A D hang a B ikerpárja teljes természetességgel került be az ikerszóba (teljessé tett ikerítés). Utóbbi dologban közrejátszhatott a *ló* és az *ingó* közötti magánhangzó-torlódás is: A *ló* és az *ingó* közé kívánczolt egy mássalhangzó. Ez fokozta az ikerítés (d hanggal való) kiegészítésére való készletét.

Aztán a *Szép selymes ló, dingom-bingom* „Szép selymes *lódingom*, bingom”-ra torzult, azaz, a **ló** és a **dingom** egybeéneklődött. Végül valamikor lehagyták ezt az „árulkodó” *bingom*-ot is és így jött létre a mai iskolásoknak tanított, mutatott torzó: „Szép selymes *lódingom*”, amelyben – mint az elején is említettük - két szótaggal kevesebb van, nyolc helyett csak hat. Így ezt a sort csak két helyen történő nyújtással lehet kiénekelni: **lóódingom**. Ha szép pattogósan végigénekeljük, érzékelhetjük, hogy a "lódingom" megtöri ezt a friss ritmust.

Palkó és a Jankó a dalszerző lovainak a neve volt. Sok vitéz két lóval ment a csatába. Ha kilőtték alóla az egyiket, felpattant a másikra. Ugyanis, nézzük a Cz-F. nagyszótárból:

csinu: Így szólítják Tisza mellékén a csikót. Csinu ne! Néhutt: csidu, csitkó.

Ennek megfelelően: csinu (csikó) => csinum (csikóm) => csinom.

Azaz: csinom Palkó, csinom Jankó = csikóm Palkó, csikóm Jankó. (Megjegyzendő, hogy Rákóczinak a kezdeti időkben csak lovas csapatai voltak.)

A fentieket támasztja alá egy szép formai megoldás is, – mely népdalainkban gyakori – a párhuzamok használata. (Gyakran átölelő módon.) Nevezetesen a versszakban lovas sor lovas sorral, fegyveres sor fegyveres sorral van párban, párhuzamban:

Csinom Palkó... – Szép selymes ló ...;
Csontos karabélom – Dali pár pisztolom.

Azaz a versszakban – átöleléssel – minden második sor lovas sor ill. fegyveres sor.

Az éneklő kuruc vitéz sorolja azon dolgait, amiket szeret, amikre büszke. Kizárt, hogy karabélyának bármely tartozékát külön hangsúlyozná (tok, szíj, töltény), a lováról meg elfeledkezne! Egy vitézhez, egy lovasnemzet fiához a ló ugyanúgy hozzátartozott, mint diófához a dióillat. Arra volt a legbüszkébb!

A dal vidám hangulatából és a *dali* szóból is lehet következtetni a büszkélkedésre.

dali = *deli*: 1. fényesen öltözött vitéz, katona
2. szép, nyulánk természetű; természetes; szép magatartású
3. jó hírben lévő

Azaz, fényesen csillogó, szép formájú, jó hírű, „jó magatartású”, vitézül működő pisztolyai voltak, amikre büszke lehetett, amiket megbecsült és gondozott.

Végül, miért használt volna a kuruc vitéz az utált labanc nyelvéből származó szót?
Látható, hogy minden szempontból hamis a „lódingom”! Úgy tűnik, nemcsak a szobrok
válhatnak torzókká hosszú idő elteltével.

A vers eredeti formája tehát a következő lehetett:

*„Csinum Palkó, csinum Jankó,
csontos karabélom.
Szép selymes ló, ingóm-bingóm,
dali pár pisztolom.”*

Mivel ma már (sajnos) a gyerekek nem tudják ezen szavak jelentését, így *Szép selymes ló, dingom-bingom*-ot lehet iskolába énekelni. (Vagy megtanítani nekik az eredeti jelentéseket!)

Utószó:

Kuruc zene, kuruc dalok. 17. sz. vége–18. sz. eleje (Thököly–II. Rákóczi Ferenc). Kedvelt hangszer a tárogató, amelyet az 1711-es szatmári béke után betiltottak. Egykorú feljegyzések nem maradtak fenn róluk. Tehát a dalok szájhagyomány útján maradtak fenn.

2011. októberében
Arató István